

leksikon

**ikonografije,
liturgike
i simbolike
zapadnog
kršćanstva**

ivan
ružić

Autori ovog djela, za našu kulturu i znanost kapitalnog, sabravši veoma obilnu literaturu i proučivši mnogo objavljenih građe, nastojali su dati suvremenu i kritičku sintezu ikonografije i njoj srodnih znanosti, prijeko potrebnu svim studentima i studiozusima povijesti, povijesti umjetnosti, arheologije i etnologije, pa i sociologije, i koja može poslužiti »nevježama kao prava informacija, a znalcima kao podsjetnik o kršćanskoj ikonografiji, liturgici i simbolici«.

Dr Anđelko Badurina, dr Branko Fučić, dr Marijan Grgić, dr Radovan Ivančević, dr Emilijan Cevc, Mitar Dragutinac, dr Dragutin Nežić i dr Doris Baričević napisali su prvo djelo te vrste na našem jeziku i, unatoč stanovitim neujednačenostima, dali solidne temelje daljnjeg znanstvenog proučavanja. Autori su se ograničili samo na zapadnu liturgiku, ikonografiju i simboliku a nozvali druge naučne radnike da dopune ovo djelo, kako

bi bilo zaokruženo ikonografijom istočnog kršćanstva, odnosno pravoslavlja. Na tom području, međutim, već postoje značajni radovi kao što su Mirko-vićeve »Ikonografske studije« i neki »separati« S. Radojčića i V. Đurića. Karakter i smisao ovog prvenca u sintezi naše ikonografije vrlo dobro su naznačeni i naglašeni u popratnoj riječi prof. Milana Preloga.

Leksikon je podijeljen na četiri osnovna dijela. Prvi dio, Uvod u ikonologiju R. Ivančevića, donosi na 70 stranica osnovne pretpostavke za proučavanje likovnih atributa jedne religiozne kulturne pojave koja je dominirala načinom mišljenja gotovo dva tisućljeća. Upoznaje nas s ikonografskom topografijom i topologijom odnosno s prostornim, arhitektonskim kontekstom karakterističnih likova i simbola, te s njihovim razvojem i promjenama u vremenu. Posebnu pažnju posvećuje različitim ikonografskim sustavima, a kroz pet originalno uočenih metoda (simbol, simbolični prizor, redukcija, naracija i simulacija) prati promjene konvencija koje označuju postupno humaniziranje i antropomorfiziranje religioznog svjetonazora.

Ivančević vrlo jasno i pregledno objašnjava scenu i aktere liturgijske drame, olakšavajući nam tako da shvatimo jednostavno riječi, slike i zbivanja, to jest sinkretizam kršćanske umjetnosti. Uvod u ikonologiju, međutim, ne rasvjetljuje dovoljno filozofske korijene onoga što je eikōn — slika. Neoplatonizam nije naglašen, pa nedostaje zadovoljavajuće objašnjenje za opravdano pitanje o predimenzioniranosti očiju kao »ogledala duše« (od fajumskih portreta, preko mozaika

Ravene i dalje), o problemu »nerukotvorene« slike i teoloških a u krajnjoj konzekvenciji i likovnih motivacija ikonoklazma. Ta tako bitna komponenta, od koje počinje razdvajanje (najprije likovno a zatim i teološko) Istoka i Zapada, nije potpuno razjašnjena, premda su njegove reperkusije još zamjetljive kod albigenza i katarra odnosno u nepostojanju likovnosti liturgijske vrste u bogumilskom svijetu srednjovjekovne Bosne.

Drugi dio, Anđelka Badurine, na svega 14 stranica, dopunjuje uvod pregledom najvažnijih ikonografskih izvora i bibliografije. U sumarnoj analizi, koja je prvenstveno namijenjena stručnjacima, nije se moglo uvijek izići u susret eventualno zainteresiranim amaterima i laicima. To je i samom autoru bilo jasno kad donosi komparativnu tablicu za Bibliju, koja je trenutačno u hrvatskom prijevodu svima dostupna, a koja nije u potpunoj konkordanciji s Vulgatom.

Treći dio je leksikon pojmova i pojava, koji je vrlo koncizno sastavljen, kao i četvrti dio u kojem se donosi indeks atributa. Autori su uglavnom gdje je bilo moguće navodili domaći komparativni i ilustrativni materijal. Leksički su termini ilustrirani »lako čitljivim« crtežima Dražena Cukrova, kojima je metodički olakšano razlučivanje problema, mnogo bolje nego s fotografijama koje bi mogle nebitnim detaljima i kromatikom učiniti ilustraciju, a time i problem, teže zamjetljivim i shvatljivim. Šteta je da pojedini pasusi samog leksikona nemaju citiranu bibliografiju po leksičkim terminima, nego se (na str. 90—97) referira na opći pregled

bibliografije, i to samo one najvažnije. Taj sitni propust donekle otežava znanstvenicima provjeru navoda, odnosno moguće korekture (ali kompenzativno donosi pasus iz Vulgate, koji moramo usporediti prema komparativnoj tablici). Osim toga, za životopise svetaca u bibliografiji se navodi samo Bibliotheca Sanctorum (I—XII), Roma 1961—1970, a ne navode se Acta Sanctorum koji su osnova i izvor kritičkih životopisa.

Ovaj je Leksikon vrijedan prinos proučavanju likovnih umjetnosti i vrlo koristan u stjecanju osnovnih znanja iz povijesti umjetnosti. Kao pomoć u studiju posebno je dobrodošao svima onima koji nisu neposrednije upoznati s tekovinama kršćanske civilizacije (a tih je nakon razdvajanja crkve od države pretežna većina). U interesu je kulture napor takvog upoznavanja, a do pojave ovog djela bio je znatno otežan i neizbježno manjkav.

Potaknuti ovim primjerom moramo općenito poželjeti daljnju sistematizaciju građe i na drugim područjima naše kulture i umjetnosti, jer stvaranje priručnika nije puka »helenistička katalogizacija« ili kompilacija bez izvornosti, nego prijeka potreba sredine u kojoj dominiraju pojedinačne studije i individualne monografije. Naime, mi još uvijek imamo velike hijatuse u sustavnom rješavanju problema povijesti umjetnosti (određujući je kao »Geschichte der Kunst« a ne kao »Kunstgeschichte«) a jedna se kultura ne sastoji samo od velikih imena i apogeja, nego tvori cjelovit kompleks gdje je pojedinačna djela nužno odmjeravati u odgovarajućem kontekstu.